

å søke om patent på den samme oppfinnelsen etterpå. Den svenske loven om arbeidstakeroppfinnelser unntar helt akademisk ansatte i undervisningsvesenet fra å være omfattet av loven. Den svenske loven representerer i så måte en motsetning til den rigide danske loven, med Norge i en mellomstilling. Interessant nok er det større omfanget av såkalte teknologioverføringskontorer ved svenske universiteter enn ved de andre nordiske land, også dersom man tar høyde for ulikt folketall.

Økt vekt på patentering av resultater av offentlig finansiert forskning står imidlertid i et spenningsforhold til retten til vitenskap. Selv om patentrettigheter innebærer at informasjon om nye oppfinnelser blir offentliggjort, i motsetning til forretningshemmeligheter, innebærer patentrettigheter en svekkelse av vitenskap som et felles gode. FNs spesialrapportør argumenterer for en slik forståelse av vitenskap, mens andre vil forsvare det insentivet som den midlertidige kommersielle eneretten i patentlovgivningen representerer.

Å holde fram at spredning av nye oppfinnelser best skjer gjennom kommersialisering, støter uansett mot vestlige staters egne erfaringer. Eksempelvis skjedde introduksjon av nye høytstående frøtyper i USA og Europa ved at bøndene fikk disse fra landbruksmyndighetene. Deltakende planteforedling går lenger ved å bringe sammen det beste fra bønders og foreldres innsikt. Slik fremmes sorter som både er mindre avhengige av dyre innsatsfaktorer og som er tilpasset ulike dyringsbetingelser.

Det kommersielle presset kan også avbøtes ved at patentrettigheter brukes selektivt. Patenthaveren kan bestemme at profitt tas ut i bare noen stater. Patenthaveren kan også stille særlige krav ved tildeling av lisenser for å utnytte en patentert oppfinnelse i gitte stater, slik at produktene blir gjort tilgjengelige til en overkommelig pris. I drøftinger av retten til vitenskap kommer vi ikke utenom patentsystemets grunnleggende, innretning og virkning.

Til sist er det viktig å kjenne til at UNESCOs Recommendation on the Status of Scientific Researchers fra 1974, som nedfeller flere viktige prinsipper for vitenskapelig ansattes frihet, nå er i en prosess for revisjon (192 EX/10). Det erkjennes at 1974-teksten både er preget av sin samtid og ikke fanger opp nye utviklingstrekk innenfor vitenskapene. UNESCO forsøkte nylig å utvikle en etikk-kodeks for de vitenskapelige profesjoner med forankring i menneskerettighetene, som avsnitt 41 i sluttetklæringen fra 1999-verdenskonferansen for vitenskap ba om – men lyktes ikke, som forklart i artikkelen *Human Rights in Science and Technology Professions' Codes of Ethics?* (2013).

Etter den positive utviklingen i forståelsen av retten til vitenskap som foreløpig kulminerte med ekspertmøtet i Genève i oktober, er det grunn til å håpe at denne revisjonen av 1974-teksten både knytter seg tydeligere til menneskerettighetene og blir mer relevant for å møte framtidens forskningsutfordringer.

Hvor hører veterinærene til?

Norges Veterinærhøgskole er blitt del av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og skal snart flytte til nybygg på Ås. Prisanslaget har passert 6,3 milliarder kroner. Universitetet i Oslo vil bygge «life-science centre» i Gaustadbekkdalen.

Skal vi gjette åtte-ti milliarder? I alle fall er dette investeringer i bygninger og utstyr for vitenskapen om dyr og menneskers liv som det står respekt av. Men hvorfor skal de studeres hver for seg? Skulle ikke konseptet «life sciences» innebære at molekylærbiologien gir ny innsikt i levende organismers virkemåte, og at studiet av dyr og mennesker smelter sammen og virker gjensidig befruktende? Det hevder i alle fall veterinærene. Det nye forskningssenteret på Ås «vil gi oss langt bedre muligheter enn vi har i dag til å drive forskning, utvikling og beredskap mot infeksjonssykdommer og forgiftninger hos fisk, dyr og mennesker», sier Veterinærinstituttets direktør.

Hvorfor blir da ikke veterinærmedisin og humanbiologi lagt til samme sted? Kanskje ville det ikke vært mye å spare i kroner og øre på byggebudsjettene. (Og hvorfor spare? Det blir ikke mer enn et halvt vinter-OL!) Men ville det ikke være grunn til å tro at det kunne bygges opp et tverrfaglig forskningsmiljø med større slagkraft og større muligheter til å nå frem i verdenstoppen dersom de to var sett under ett?

Beslutningen om å flytte veterinærene til Ås var et stykke politisk manøvreringskunst, utført av statsråd Åslaug Haga – fra Ås. Men alternativet, som var å slå Veterinærhøgskolen sammen med Universitetet i Oslo (UiO), var ikke gjort lett av universitetet selv. Først sa UiO nei takk – begrunnet med frykten for å bli sittende med ansvaret for gammel og dårlig vedlikeholdt bygningsmasse på Adamstuen. Da UiO i siste runde ombestemte seg og fant

ut at veterinærbiologi og humanbiologi kunne trives godt ved siden av hverandre i nye hus – og at de gamle kunne selges for store summer, var saken ikke til å redde.

Historien vil neppe bli fortalt med stolthet ved UiO. Men når veterinærutdannelsen ikke for lengst var lagt til universitetet, hadde det sin årsak i beslutninger som var fattet 200 år før. I 1815 fikk Det akademiske kollegium forespørsel fra regjeringen om universitetet kunne ta opp undervisning av kommende dyrleger, siden adgangen til Veterinærskolen i Danmark nå var stengt for nordmenn.

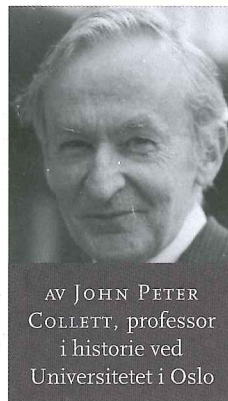
Kollegiet bad zoologiprofessoren Jens Rathke om en uttalelse. Han svarte at det var en god idé med veterinærutdannelsen. Men forutsetningen måtte være at man i Norge – som «i ethvert andet Land i Verden» – la opplæringen av dyrleger til en egen skole utenfor universitetet. Kollegiet sluttet

seg til Rathkes syn, og dermed ble det ikke noe veterinærstudium ved universitetet.

Det hadde vært store forventninger til at det nye norske universitet skulle ta opp praktisk rettede oppgaver til

beste for næringsliv og statsforvaltning, men de første professorene som ble utnevnt, styrte universitetet i en ganske annen retning. Forespørsler om å utdanne agronomer, landmålere og offiserer ble avvist på samme måte som veterinærene. «Universitetets Tendents er reen videnskabelig», skrev kjemiprofessoren J. Keyser i 1815: «Videnskaberne foredrages [...] blot for deres egen Skyld og uden noget underordnet Hensyn».

Beslutninger tatt for to hundre år siden har stor egentynge. Selv om vi senere er kommet på bedre tanker, og selv om de er fattet på feil grunnlag. I 1815 var det mer enn førti år siden universitetet i Göttingen fikk sin første professor i veterinærmedisin.

AV JOHN PETER COLLETT, professor i historie ved Universitetet i Oslo

«Hvorfor blir ikke veterinærmedisin og humanbiologi lagt til samme sted?»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen, Norunn Askeland, John Peter Collett og Heidi Jensberg.

